pzazz

Een of andere Rus

ARSENAAL EN HET KWARTIER / FREEK MARIËN

De teloorgang van een rebelse dichter

Mia Vaerman

Gezien op 27 januari 2023

Arsenaal, Mechelen

‘Een of andere Rus’, het stuk dat Freek Mariën van Het Kwartier schreef en regisseerde bij Arsenaal/Lazarus, schetst het leven van de Russische auteur Eduard Limonov (1943-2020) aan de hand van zijn gesprekken met een journaliste. We leren hem zo kennen als een dwarsdenker, een vechtjas, een vrouwenloper en een dronkenlap. Schitterend vertolkt, maar helaas wel een wat te lange theaterzit.

05 FEBRUARI 2023

Een vergeefs leven : Russischer dan Eduard Limonov kan het niet worden. Voor even berucht, maar ondertussen alweer vergeten. Tussen 1943 en 2020 overleeft hij als schrijver en dwarsdenker, vrouwenloper en dronkaard. ‘Dissonant tussen de dissidenten’, zo omschrijft hij zichzelf, in het nuchtere besef van zijn eigen verdoemde lot. Blijvende erkenning in de vorm van een Nobelprijs zoals tijdgenoot Josip Brodsky is hem niet gegund. Dan maar vechten aan de foute kant van de oorlog. ‘Een of andere Rus’ gaat over een eeuwige *loser*.

In een aftandse speelruimte staat diagonaal een constructie die het midden houdt tussen een tunnel – een schuilkelder misschien - en een bushokje met bank. Half uitgerolde stroken vasttapijt liggen ervoor. Alles half afgewerkt, net zoals Limonovs bestaan. Eva Binon speelt de journaliste Lotta die de arrogante dichter en opposant, een rol van Pieter Genard, uithoort en zo leert kennen. Het publiek met haar mee.

Lotta huurde Limonov in als tolk en chauffeur om tot Radovan Karadzic (ex-leider van de Servische republiek) door te dringen. Het zijn de jaren 1990: de oorlog in Joegoslavië woedt volop. Lotta wil Karadzic interviewen. De vier andere acteurs - Janne Desmet, Wanda Eyckerman, Tom Van Bauwel en Joris Van den Brand - vullen de vele personages in die Limonovs levenspad kruisen. Dat zijn in de eerste plaats de vier vrouwen die, geveinsd of juist fataal, zijn liefdesleven bepalen: Anna, Jelena, Jenny en Natasja.

Lotta raakt steeds meer geïntrigeerd door het wilde bestaan van Limonov, met zijn enorme ambities, suïcidale neigingen én een allesverterende bitterheid. Wat hij realiseert maakt hij meteen weer kapot. Hij kan het niet laten. Drank helpt hem daarbij, maar ook zijn compromisloze gedrag. Laf kan je hem niet noemen. Eerlijk wel. Dat geeft hem tegelijk iets onsympathieks én aantrekkelijks. Misschien was hij gewoon niet gluiperig genoeg om zijn ego voluit te ontplooien - al gingen zijn boeken alleen maar over hemzelf. Een figuur waar je wel voor zou vallen, bedacht ik even - als het lot van zijn liefjes niet al even erbarmelijk was. Ze plegen zelfmoord (Anna), duiken in de cocaïne en prostitutie (Jelena), leven nog oppervlakkiger dan in een ouderwets Dallas-feuilleton (Jenny), of bezwijken aan alcohol en nymfomanie (Natasja). Zou hij ze zo noodlottig kiezen?

In 150 minuten worden opgang en ondergang van de Rus en zijn muzes in beeld gebracht. Het begint bij zijn kinderjaren in Charkov-Oekraïne, in volle oorlogstijd. Vervolgens zoekt hij zijn geluk achtereenvolgens in Moskou, New York, Parijs (al komt die periode hier niet ter sprake) en weer Moskou op het ogenblik dat de USSR ineengestort is. De vele scènes vloeien slordig in elkaar over. Dat ligt ten dele aan het chaotische leven van Limonov zelf, maar ook aan

de figuur van de zigeuner die regelmatig aan Limonov verschijnt. Hij is een soort geweten/wijze die Limonovs woeste acties becommentarieert. De vodka vloeit overvloedig, de Russische ziel braakt onvervulbaar verlangen, mateloze liefde en zwarte bitterheid uit.

Gelukkig houdt de raamvertelling – de dialogen tussen Lotta en Limonov tijdens hun tocht door oorlogsgebied – het relaas bij elkaar. Ook voor hen duurt de reis langer dan gewenst. Wat opvalt: in de scènes die tussen hun gesprekken door het leven van Limonov uit de doeken doen blijft Lotta toekijken. Ze komt soms zelfs tussenbeide, net zoals Tom Waes inbreekt in de actie van Vlaamse historische helden in 'Het verhaal van Vlaanderen'. Wat ook opvalt: alle acteurs spelen hun dialogen naar het publiek toe. Al staat de tegenspeler soms letterlijk achter hen. Dat werkt goed. Je ervaart het kunstmatige van die speelwijze niet als storend. Theaterpubliek leert (net als een filmpubliek dat niet telkens weer stap voor stap door een handeling moet worden geloodst).

Limonov leeft fel en goor. Van een klein crapuul in Charkov klimt hij op tot kleermaker en dissidente dichter in Moskou, dankzij uitgeefster/boekenverkoopster/salonhoudster Anna. Als hij daarna met fotomodel Jelena naar New York vlucht, slaagt hij erin één artikel te publiceren in een Russische krant. Daarin ontmaskert hij onverbloemd de realiteit van het dissidentschap. Russen zijn welkom in de VS om het te bejubelen als land van vrijheid en toekomst, maar… 'niemand zit op ons te wachten. We worden als immigrant in een diepe put gedumpt. De muren zijn glad, en er is geen ladder. Er is geen touw om eruit te klimmen. Maar we zijn vrij!'

Einde van zijn carrière als journalist. Zijn liefje papt inmiddels aan met andere mannen en mogelijkheden. Hijzelf belandt in de goot, prostitueert zich met homo's, wordt opgepikt door de huishoudster van een miljardair (Jenny), maar hij wil er niet mee settelen en zij verdwijnt, zwanger van weer een ander. Hij schopt het tot butler van de rijke Amerikaan, en schrijft ondertussen een paar boeken over zijn liederlijk bestaan. Die verkopen een tijd lang goed (één ervan werd in het Nederlands vertaald als 'Russische dichter houdt van grote negers'). Met zijn nieuw vlam, de Russische nachtclub-zangeres Natasja, keert hij triomfantelijk terug naar zijn vaderland. Maar de verkoop van zijn boeken taant, en zij verliest zich in drank en seks. Misnoegd vertrekt hij als oorlogsmisdadiger. Uiteindelijk duikt hij weer op in het nieuwe Rusland van Poetin, alweer als dissident.

Genoeg stof om een (lang) theaterstuk aan te wijden. Freek Mariën hangt de vier bedrijven op aan de vier geliefden van Limonov. Tussen rauwe passie en plat opportunisme modelleert hij het flamboyante, maar miserabele bestaan. Oorspronkelijk duurde het toneelstuk zeven uur, maar hij schrapte tot er tweeëneenhalf uur overbleef. Toch had er nog meer geknipt kunnen worden. De uitgesponnen details dragen niet altijd genoeg bij om de lange zit te vergoeden. Natasja had bijvoorbeeld best een paar strofen minder mogen zingen. De toeschouwer snapt zo ook wel dat ze hem verleidt met haar talent. Ik betrapte me er ook op dat de passage over het oorspronkelijke idealisme van de communisten me niet meer kon boeien, al kwam daar net een wezenlijke gedachte: ons 'vrije Westen' is ook maar een cliché. Limonov heeft toch wel een sterk punt in zijn eeuwige kritiek.

Het is dat sommige scènes de ene seconde nog grollig zijn, het volgende moment ideologisch bevlogen, en meteen daarna weer grauw. Echt ernstig klink de terechte maatschappijkritiek daarom niet door. Wat wel tot ver over het

voetlicht komt is de meesterlijke vertolkingen door àlle vier de acteurs die de wisselende personages invullen, waarbij ze telkens in geen tijd van kostuum veranderen. Kolderesk is het woord. Ze verlenen de voorstelling de speelsheid van heus poppenkastheater. Tom Van Bauwel maakt schitterende karikaturen van de zelfingenomen Brodsky, de Franse uitgever, de vader van Limonov. Joris Van den Brande is meesterlijk als zigeuner en moeder. Janne Desmet en Wanda Eyckerman gooien zich in de vrouwenrollen met volle en zotte overtuiging. Het is puur genieten om hen bezig te zien en keer op keer een nieuwe figuur te ontdekken. Je zou gaan geloven dat er toch wel wat lol was in Limonovs leven.

De voorstelling werd in Coronatijden in Livestream gebracht op 5 maart 2021. Nu gaat ze eindelijk op tournee door Vlaanderen. Wel zoveel fijner om de spetterende spelers in het echt bezig te zien. Er gaat niets boven live theater.